

ביאורים

למדנו באריכות על מידת הזהירות, ועל הצורך להישמר בכל פרט ופרט. באופן פשוט היה ניתן לדמיין את האדם הזהיר כטיפוס הססן, המפחד להתקדם ולנוע. אבל האמת היא לא כך. הרמז "ל מלמדנו כי ההשלמה האמיתית לזהירות היא דווקא מידת הזריזות.

הזריזות היא התכונה ההופכית והמשלימה של הזהירות. אם עד עתה עסקנו בזהירות אשר מצמצמת את האדם, ומאיטה, כביכול, את קצב חייו, הזריזות היא אשר דוחפת את האדם אל דרך הישר. דרך הישר של האדם מצריכה ממנו ערנות מרבית והשקעה בלתי פוסקת. עצירה לרגע מלקיחת אחריות, חוסר השקעה בחובותיו של האדם שהם לימוד התורה ושמירת המצוות - תוצאתם מסוכנת והרת גורל.

נטייתו הראשונית והטבעית של האדם היא להתעצל, לעמוד במקום ולא לעשות דבר. ביסוד הנטייה הזו עומדת משיכה גדולה לחיים נהנתניים חסרי משמעות. נטייה זו מגיעה לאדם מכך שבמקום להקשיב לקול הפנימי הקיים בו, הוא מקשיב לקול הגופני המצומצם, ונמשך אחריו.

ההתגברות של האדם וניצחון העצלות הם הדרך האמיתית של האדם להשלים את עצמו. כאשר האדם משלב את הזהירות והזריזות יחד, הריהו מצוי במהלך עמוק של התקדמות מבוקרת ובנויה, המתבססת על לקיחת אחריות במשימה ללא נפילה ושקיעה בדרך.

הרחבות

• אנשי רוח ואנשי מעשה

צריך פקחות גדול והשקפה לאחז במצוות ולזכות בהם. הרב קוק באחת מאיגרותיו מסביר על פי הגר"א, שפעמים, דווקא העיסוק הרוחני המרובה באמיתת הדברים מרחיק את האדם מיישומם המעשי, מפני שהמרחק בין האידאות והרעיונות הגדולים והעמוקים למציאות הוא גדול. ולהפך, קביעת המטרה המעשית שאמנם נמוכה יותר מאותם רעיונות ומצמצמת באופן זמני את עשיית האדם, יכולה לקדם את האדם ולדחוף אותו להשלמה.

"שהעוסקים לשמה אינם זריזים כל כך כהעוסקים שלא לשמה, שהנטייה של הפניה החמרית מוסיפה זירוז... אותם שמציבים לפנייהם רק תועלת קרובה חמרית, פרטית או כללית, הם זריזים בעבודתם, והיראים שמחשבתם משוטטת במרומים הם רפויי ידים בעוונותינו הרבים, יתן ה' וקויו יחליפו כח" [אגרות ראייה א, קז].

• נטיית האדם לחומריות

טבע האדם כבד מאד. האדם מטבעו נמשך לגשמיות. רבנו בחיי מסביר עובדה זו בכמה אופנים, נביא שניים מהם:

א. כדי שהאדם יפתח את העולם "נטע הבורא יתברך בנפשו מידות וכחות יכסף בהם לדברים, כאשר יתנהג במ האדם גדל בהם גופו ויתחזק על ישוב העולם". "ומפני שהיו ההנאות הגופיות קודמות אל נפש האדם מנעוריו, וצוותו בהם מתחלת ענינו חזק" נטבעה באדם נטייה חזקה מאוד לחומריות.

ב. "השכל הוא עצם רוחני נגור מן העולם העליון הרוחני, והוא נכרי בעולם הגופים העבים, והתאווה אשר באדם מחוברת מכחות הטבע ומוגי היסודות, והיא בעולם יסודם ומעון שרשם", ועל כן הנטייה החומרנית באדם מבוססת ואיתנה יותר [חובות הלבבות, שער עבודת האלוהים ב].

לעילוי נשמת אבי מורי ר' יהושע בן אשר למל הכהן ויספיש ז"ל

לעילוי נשמת יעקב יהושע בן פסח ז"ל

פרק ו - בבאור מידת הזריזות

אחר הזהירות יבוא הזריזות, כי הזריזות טוב על הל' תעשה, והזריזות על העשה, והינינו "סור מרע ועשה טוב" (תהלים לד, טו).

וענינו של הזריזות מבאר, שהוא ההקדמה למצוות ולהשלמת ענינם.

וכלשון הזה אמרו זכרונם לברכה (פסחים ד ע"א), "זריזים מקדימים למצוות".

וזה, כי כמו שצריך פקחות גדול והשקפה רבה לנצל ממוקשי היצר, ולמלט מן הרע - שלא ישלט בנו להתערב במעשינו, כן צריך פקחות גדול והשקפה לאחז במצוות ולזכות בהם, ולא תאבדנה מנונו, כי כמו שמוסבב ומשתדל היצר הרע בתחבולותיו להפיל את האדם במקמורות החטא, כן משתדל למנוע מנונו עשיית המצוות, ולאבדם מנונו, ואם יתרפה ויתעצל, ולא יתחזק לרדף אחריהם ולתמוך בהם, ישאר נעורו וריק מהם בנדאי.

ותראה כי טבע האדם כבד מאד, כי עפריות החמריות גס, על כן לא יחפץ האדם בטרח ומלאכה, ומי שרוצה לזכות לעבודת הבורא יתברך, צריך שייתגבר נגד טבעו עצמו ויתגבר ויזדרז, שאם הוא מניח עצמו ביד כבדותו, ודאי הוא שלא יצליח, והוא מה שאמר התנא (אבות ה, ט), "הוי עז כנמר וקל כנשר רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים", וכן מנו חכמים זכרונם לברכה (ברכות לב ע"ב) בדברים הצריכים חזוק, תורה ומעשים טובים, ומקרא מלא הוא (יהושע א, 1-1), "חזק ואמץ מאד לשמור לעשות ככל התורה אשר צוה משה עבדי", כי חזק גדול צריך למי שרוצה לכפות הטבע אל הפכו.

והנה שלמה שנה מאד באזהרתו על זה, בהראותו את רע העצלה וההפסד הגדול הנמשך מנונה, ואמר (משלי ו, 1-1א), "מעט שנות, מעט תנומות, וכו', ובא כמהלך ראשך ומחסרך כאיש מגן", כי הנה העצל, אף על פי שאינו עושה רע בקום עשה, הנה הוא מביא את הרעה עליו בשב ואל תעשה שלו. ואמר (שם יח, ט), "גם מתרפה במלאכתו אה הוא לבעל משחית". כי אף על פי שאינו המשחית העושה את הרעה בידיו, לא תחשב שהוא רחוק מנונו, אלא אחיו הוא וכן גילו הוא.

מהות הזריזות ("עשה טוב")
וקביעתה אחר הזהירות ("סור מרע")

הצורך הרב בזריזות - כדי להינצל מהיצר

טבע האדם מנוגד לזריזות - צריך התחזקות לקנייתו

הימנעות מעשיית הטוב - כעין עשיית רע בפועל